

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
MƏRKƏZİ BANKI

PUL SİYASƏTİ İCMALI

Yanvar – Sentyabr 2017

İcmalın əsas məqsədi Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankının (AMB) cari makroiqtisadi vəziyyət barədə təhlillərini və həyata keçirilən pul siyasəti barədə məlumatları geniş oxucu kütləsinə çatdırmaqdır. İcmal rüblük əsasda ictimaiyyətə açıqlanır.

Bakı – 2017

MÜNDƏRİCAT

ABREVIATURALAR

Xülasə	4
I. Qlobal iqtisadi mühit və xarici sektor	5
1.1. Qlobal iqtisadiyyatda meyillər	5
1.2. Azərbaycan iqtisadiyyatının xarici sektoru üzrə proseslər	11
II. Azərbaycanda makroiqtisadi proseslər	15
2.1. Məcmu daxili tələb	15
2.2. Məcmu təklif və məşğulluq	18
2.3. İnflyasiya	20
III. Pul və məzənnə siyasəti	24
3.1. Valyuta bazarı və manatın məzənnəsi	24
3.2. Pul siyasəti alətləri	28
3.3. Pul təklifi	32
İstifadə olunmuş qrafik və cədvəllər	35

ABREVIATURALAR

AMB	Azərbaycan Mərkəzi Bankı
AİB	Asiya İnkişaf Bankı
AYİB	Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı
BƏT	Beynəlxalq Əmək Təşkilatı
BVF	Beynəlxalq Valyuta Fondu
BOKT	Bank olmayan kredit təşkilatı
BXİ	Birbaşa Xarici İnvestisiyalar
DSK	Dövlət Statistika Komitəsi
İEOÖ	İnkişaf Etməkdə Olan Ölkələr
İEÖ	İnkişaf Etmiş Ölkələr
İƏİT	İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı
İQİ	İstehlak Qiymətləri İndeksi
KİQİ	Kənd Təsərrüfatı Məhsullarının İstehsalçı Qiymətləri İndeksi
KOS	Kiçik və Orta Sahibkarlıq
NEM	Nominal Effektiv Məzənnə
MBK	Məcmu Buraxılış Kəsiri
OPEC	Neft İxrac Edən Ölkələrin Təşkilatı (Organization of the Petroleum Exporting Countries)
REM	Real Effektiv Məzənnə
RSM	Real Sektorun Monitorinqi
SİQİ	Sənaye Məhsullarının İstehsalçı Qiymətləri İndeksi
SKMF	Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu
UNCTAD	Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ticarət və İnkişaf üzrə Konfransı (United Nations Conference of Trade and Development)
ÜDM	Ümumi Daxili Məhsul
ÜTT	Ümumdünya Ticarət Təşkilatı

XÜLASƏ

2017-ci ildə Mərkəzi Bank beynəlxalq konyunkturun nisbətən yaxşılaşması və qeyri-neft sektorunda iqtisadi artımın bərpası şəraitində fəaliyyət göstərmişdir. Neftin dünya qiymətinin yüksəlməsi, idxal üzrə azalma meyilinin davam etməsi, eləcə də qeyri-neft sektoru üzrə ixracın genişlənməsi nəticəsində ölkənin tədiyə balansında profisit bərpa olunmuş, strateji valyuta ehtiyatları artmışdır.

Cari ilin 9 ayında Mərkəzi Bank antiinflasiya xarakterli pul siyasəti həyata keçirmişdir. Pul təklifi mənbələri effektiv idarəetməyə götürülmüş və adekvat faiz siyasəti yürüdülmüşdür. Faiz dəhlizinin parametrləri iqtisadi tsikl göstəriciləri, xüsusən də inflasiyanın dinamikası, maliyyə bazarlarının müxtəlif seqmentlərində gedən proseslər nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilmişdir. Pul siyasətinə dair qərarlar qəbul edilərkən pul siyasətinin transmissiyası xüsusiyyətləri də nəzərə alınmışdır.

Pul siyasətinin strateji çərçivəsinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində də işlər davam etdirilmişdir. Dövr ərzində milli valyutanın məzənnəsi valyuta bazarında tələb-təklif nisbətindən asılı olaraq formalaşmışdır. Tədiyə balansının profisiti şəraitində valyuta bazarında təklifin tələbi üstələməsi nəticəsində milli valyutanın məzənnəsinin möhkəmlənməsi dollarlaşma səviyyəsinin aşağı düşməsilə müşayiət olunmuş və inflasiya gözləntilərinə azaldıcı təsir etmişdir.

Ümumilikdə, həyata keçirilən siyasət tədbirləri nəticəsində 2017-ci ilin 9 ayında makroiqtisadi sabitliyin təmin olunması istiqamətində müsbət meyillər formalaşmış və güclənmişdir.

I. QLOBAL İQTİSADI MÜHİT VƏ XARİCİ SEKTOR

1.1 Qlobal iqtisadiyyatda meyillər

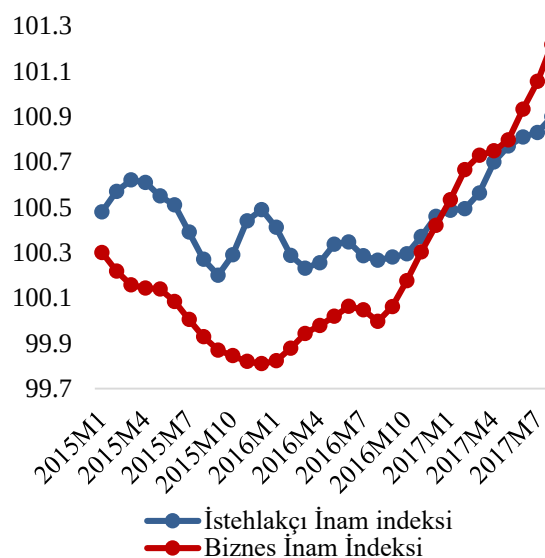
2017-ci ilin 9 ayında qlobal iqtisadi bərpa prosesləri nisbətən sürətlənmişdir. Xüsusilə, İEÖ-lərdə artım proqnozları üstələnmişdir. İEOÖ-lərdə iqtisadi islahatların genişlənməsi qlobal artıma müsbət təsir etmişdir.

Qlobal iqtisadi artım. Qlobal iqtisadiyyatın bərpa prosesi 2017-ci ilin ötən dövründə sürətlənmişdir. Güclənmiş biznes və istehlak inamı, investisiya, ticarət və sənayə istehsalındakı artım qlobal iqtisadi aktivliyin əsas amilləri olmuşdur.

İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı ölkələrində biznes və istehlak inam indeksləri dövr ərzində yüksəlmişdir. Qrafik 1-dən göründüyü kimi qeyd olunan indekslər ötən ilin avqustundan etibarən davamlı olaraq artmaqdadır. Son 12 ayda Biznes İnəm İndeksi 1.2%, İstehlakçı İnəm İndeksi

0.6% yüksəlmişdir. Hər iki indeks qlobal maliyyə böhranından bəri ən yüksək həddə çatmışdır.

Qrafik 1. İİƏT ölkələrində biznes və istehlak inam indeksləri

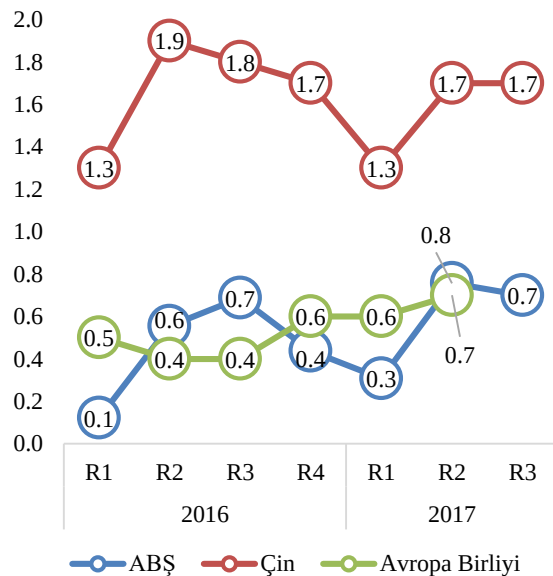

Mənbə: İİƏT

İnam indekslərinin və maliyyə şəraitinin yaxşılaşması ABŞ-da 2017-ci ilin ötən dövründə faktiki buraxılışın real potensialı üstələməsini təmin etmişdir.

Avrozonada ixracın artması və daxili tələbin möhkəmlənməsi fonunda artım yüksəlmiş, 2017-ci ilin sonuna olan artım proqnozu ötən ilki proqnozlara nisbətən 0.3 faiz bəndi artırılmışdır.

Qrafik 2. Rüblük iqtisadi artım (əvvəlki rübə nisbətən)

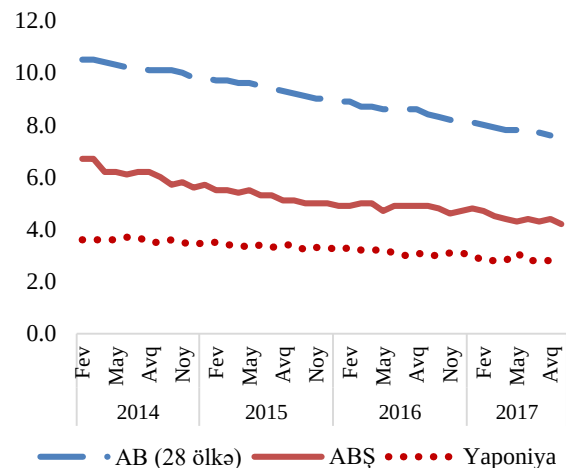
Mənbə: Müvafiq statistika qurumlarının ilkin məlumatlarına əsasən

İEO-lər arasında Birləşmiş Krallıq iqtisadi artımdakı nisbi zəifləmə ilə yadda qalmışdır. Funt sterlinqin ucuzlaşması əhalinin real gəlirini və şəxsi istehlakı azaltmışdır. Yaponiyada fiskal genişləmə fonunda iqtisadi artım 2017-ci ildə də davam etmişdir.

İEO-lər arasında artım dinamikaları ölkələr üzrə fərqli olmuşdur. Çində yumşaq pul siyasəti qərarlarının təsiri ilə artım gözləntiləri üstələmişdir. Hindistanda 2016 və

2017-ci illərdə tətbiq edilmiş məzənnə və vergi islahatlarının mənfi təsiri hələ də hiss olunmaqdadır. Yaxşılaşan maliyyə vəziyyəti və artan neft qiymətləri şəraitində MDB ölkələrində dirçəliş qeydə alınmışdır. Türkiyədə əmtəə ixracında ciddi artım müşahidə edilmişdir.

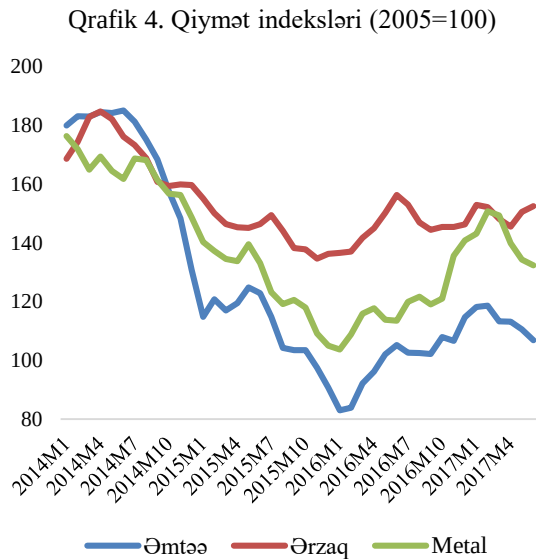
Qrafik 3. İşsizlik səviyyəsi, % (mövsümi təmizlənmiş)

Mənbə: İƏİT

Qlobal əmtəə qiymətləri. 2016-cı ilin II yarısında artmış əmtəə qiymətləri hesabat dövründə azalmışdır. Əmtəə Qiymətləri İndeksi 8 ayın yekunu üzrə ilin əvvəli ilə müqayisədə 1.8% azalmışdır. Ərzaq qiymətləri indeksi il ərzində dalğalanmış, avqust ayında ilin əvvəli

ilə müqayisədə cüzi azalmışdır (0.7%). Metal qiymətləri indeksi isə 7.9% artmışdır.

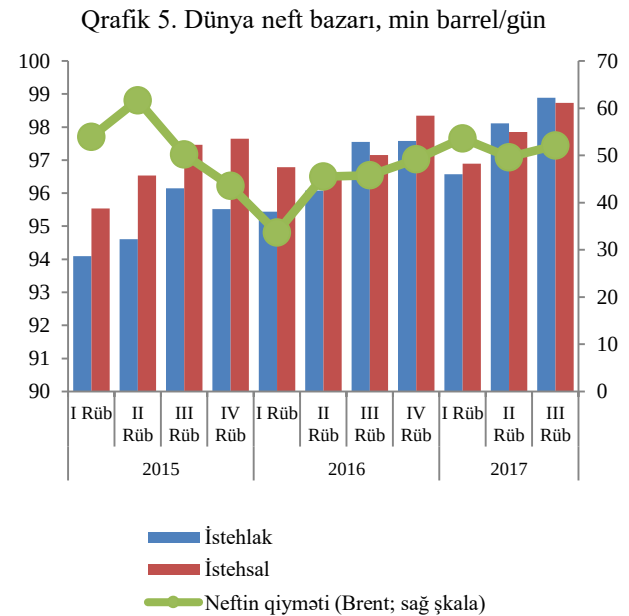

Mənbə: BVF

Brent markalı neftin qiyməti II rübün sonuna doğru azalsa da, III rübdə artmış və sentyabrın sonunda ilin əvvəlinə nəzərən 8.8% artmışdır. 2017-ci ilin 9 ayının orta günlük qiyməti isə ötən ilin müvafiq göstəricisinə nisbətən 24.2% yüksək olmuşdur.

Təbii qaz qiymətləri ilin əvvəlindən bəri 8.9% azalmışdır. Azalma əsasən mövsümi faktorlarla bağlı olmuşdur. Ötən ilin müvafiq

dövrünə nəzərən isə 1.2% artım qeydə alınmışdır.

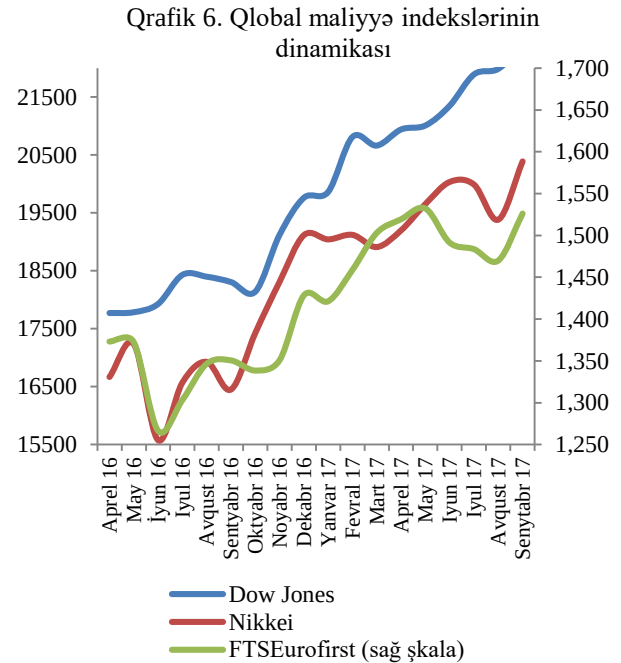

Mənbə: Enerji İnformasiya Agentliyi (EİA)

Qlobal maliyyə bazarları və pul siyasəti. ABŞ və bir sıra digər İEÖ-lərin mərkəzi bankları sərt pul siyasətinə keçidi davam etdirmişlər. Yumşaq pul siyasətini davam etdirən Avropa Mərkəzi Bankının da qarşıdan gələn ildə sərt pul siyasətinə keçidə başlayacağı gözlənilir.

Sentyabr ayında ABŞ Federal Ehtiyatlar Sistemi qlobal maliyyə böhranı ardından kəskin genişləndirilmiş balansını “daraltmaq”

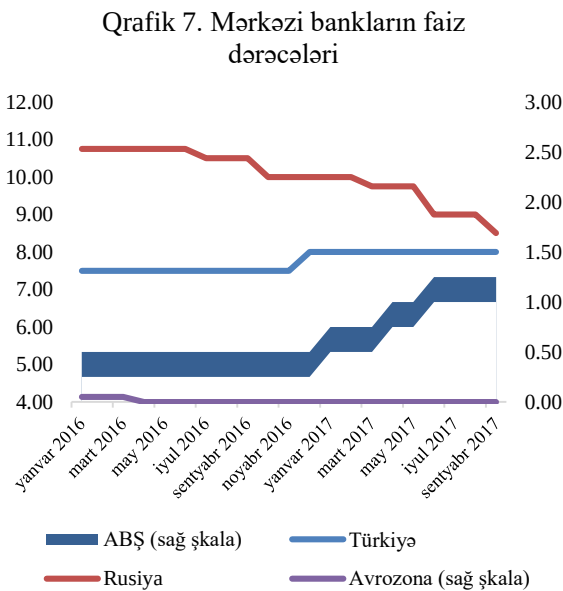
barədə qərar qəbul etmişdir. Bu qərara əsasən qarşıdan gələn illərdə FED öz balansındakı qiymətli kağızları və digər aktivləri tədrici olaraq satmağı planlaşdırır. 2017-ci ilin dekabr ayında hədəf faiz dərəcəsinin bir qədər də yüksəldiləcəyi gözlənilir. Birləşmiş Krallıqda inflyasiyanın hədəf göstəricisini üstələməsinə baxmayaraq 2017-ci ilin geridə qalan dövründə iqtisadi artımın nisbətən zəif olması ilə əlaqədar olaraq faiz dərəcələri artırılmamışdır (0.25%). Avropa Mərkəzi Bankı faiz dərəcələrini 0% səviyyəsində saxlamışdır. Qarşıdan gələn ildə faiz dərəcələrində dəyişiklik gözlənilməsə də, aktiv alışı siyasətinin dayandırılacağı gözlənilir. Son 2 ildə hədəf faiz dərəcəsi 0.05% olan Çexiyada avqustda faiz dərəcəsi artırılaraq 0.25%-ə çatdırılmışdır.

Mənbə: Reuters

Dövr ərzində İEOÖ-lərin mərkəzi bankarı arasında monetar siyasəti həm yumşaldan, həm də sərtləşdirən banklar olmuşdur. Braziliyada uçot faiz dərəcəsi sentyabr ayında 1 faiz bəndi azaldılaraq 8.25%-ə, Hindistanda avqustda 0.25 faiz bəndi azaldılaraq 6%-ə endirilmişdir. İqtisadi artımın proqnozu üstələməsi, inflyasiyanın 4%-lik hədəfə yaxınlaşması və inflyasiya gözləntilərinin azalması səbəbilə Rusiyada uçot dərəcəsi sentyabr ayında 8.5%-ə endirilmişdir. Ümumilikdə ilin əvvəlindən bəri

Rusiyada faiz dərəcəsi 4 mərhələdə azaldılmışdır (mart, aprel, iyun və sentyabr aylarında, ümumilikdə 1.5 faiz bəndi).

Mənbə: Müvafiq ölkələrin mərkəzi bankları

İlin ilk üç rübündə əsas İEO-lərin valyutalarına qarşı (funt sterlinq, avro, yen) ucuzlaşmış ABŞ dollarının ilin sonuna doğru nisbətən dəyərlənəcəyi gözlənilir. İlin geridə qalan dövründə ABŞ dolları rus rubluna qarşı 5.5%, Çin yuanına qarşı 5.7% dəyər itirmiş, türk lirəsinə qarşı 3.6% bahalaşmışdır.

İngilis funt sterlinqi dollara qarşı bahalaşsa da, Avropa Birliyindən çıxışla bağlı davam edən qeyri-müəyyənliklər fonunda avroya qarşı ucuzlaşmışdır. Avrozonada davam edən bərpa prosesi avronun mövqeyinin güclənməsində xüsusi rol oynamışdır.

Proqnozlar və risklər. Qarşıdan gələn illər üzrə iqtisadi artım gözləntiləri yaxşılaşmışdır. BVF-nin son proqnozlarına görə qlobal iqtisadi artımın 2016-cı ildəki 3.2%-dən 2017-ci ildə 3.6%-ə qalxacağı gözlənilir. Bu isə ötən il verilmiş proqnozlardan 0.2 faiz bəndi yüksəkdir. İEO-də 2017-ci ildə artımın 2.2%, İEOÖ-də isə 4.6% olacağı proqnozlaşdırılır. 2018-ci il üçün qlobal artım proqnozu 3.7%-ə bərabərdir.

Demək olar ki, bütün İEO qrupunda inflyasiyanın 2016-cı illə müqayisədə daha yüksək olacağı gözlənilir (1.7%). İEOÖ qrupunda isə inflyasiyanın 2016-cı illə müqayisədə

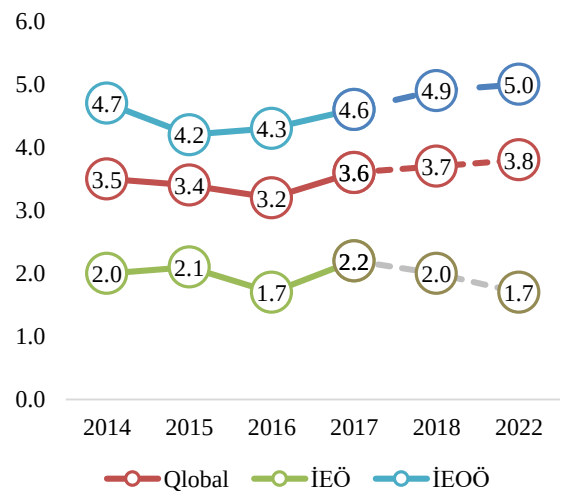
0.1 faiz bəndi enərək 4.2% olacağı gözlənilir.

İEO-lərdə 2017-ci ilin sonuna olan qlobal artım proqnozunun yüksəlməsi əsas 2017-ci ilin geridə qalan dövründə iqtisadi artımın gözləniləndən artıq olması ilə izah edilir. ABŞ üçün 2017-ci il iqtisadi artım proqnozu 2.2%-ə, 2018-ci il üçün isə 2.3%-ə bərabərdir. Avrozonada bərpa prosesinin sürətlənməsi əlverişli maliyyə şəraiti və azalmış siyasi qeyri-müəyyənliklərdən qaynaqlanmışdır. Burada 2017-ci il üçün 2.1%, 2018-ci il üçün 1.9% artım gözlənilir. Bu isə ötən il verilmiş proqnozlardan müvafiq olaraq 0.4 və 0.3 faiz bəndi yüksəkdir. Birləşmiş Krallıqda artımın nisbətən səngiyəcəyi, Yaponiyada isə davamlı olacağı proqnoz edilir.

Proqnozlara görə Çindəki islahatlar artımın yüksəlməsi ilə nəticələncək (2017-ci ildə 6.8%). 2016-cı ildə 1% tənəzzül yaşamış Latın Amerikasına ölkələrində 2017-ci

ildə 1.2% artım gözlənilir. MDB ölkələrində 2015-ci ildəki tənəzzül və 2016-cı ildəki zəif artımın ardından iqtisadi artımın 2.1%-ə çatacağı proqnoz edilir. Türkiyədə 2017-ci ilin geridə qalan dövründə artımın gözləntiləri üstələməsi nəticəsində ilin sonuna 5.1% artım proqnozu verilmişdir.

Qrafik 8. Qlobal artım, illik

Mənbə: BVF, Qlobal İqtisadi Perspektivlər hesabatı, İyul, 2017

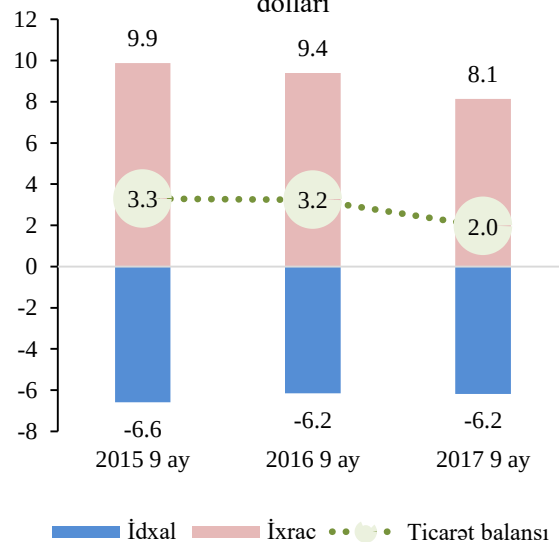
Azərbaycanın ticarət tərəfdaşlarında 2016-cı ildə 1.6% olmuş iqtisadi artımın 2017-ci ildə 3%-ə yüksələcəyi proqnozlaşdırılır.

1.2 Azərbaycan iqtisadiyyatının xarici sektoru üzrə proseslər

2017-ci ilin 9 ayında Azərbaycanın xarici iqtisadi mövqeyi neftin dünya bazarlarında qiymətinin yüksəlməsi və ticarət tərəfdaşlarında iqtisadi vəziyyətin nisbətən yaxşılaşması, paralel olaraq qeyri-neft ixracının genişləndirilməsi və idxalın əvəzlənməsi istiqamətində görülmüş tədbirlərin təsiri altında formalaşmışdır.

Dövlət Gömrük Komitəsinin (DGK) məlumatlarına əsasən 2017-ci ilin 9 ayında xarici ticarət dövriyyəsi 14.3 mlrd. ABŞ dolları təşkil etmişdir ki, bunun da 8.1 mlrd. ABŞ dolları ixracın, 6.2 mlrd. ABŞ dolları isə idxalın payına düşmüşdür. Xarici ticarət balansında 1.9 mlrd. ABŞ dolları məbləğində müsbət saldo əmələ gəlmişdir.

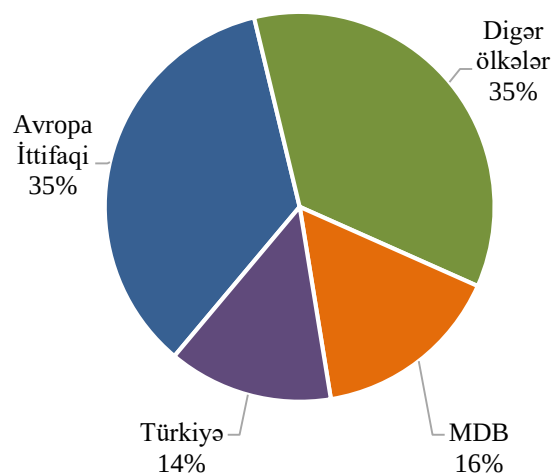
Qrafik 9. Ticarət balansı, mlrd. ABŞ dolları

Mənbə: DGK

Dövr ərzində 174 ölkə ilə ticarət əməliyyatları həyata keçirilmişdir.

Qrafik 10. Ticarət dövriyyəsində əsas ölkələr, 2017 9 ay, %-lə

Mənbə: DGK

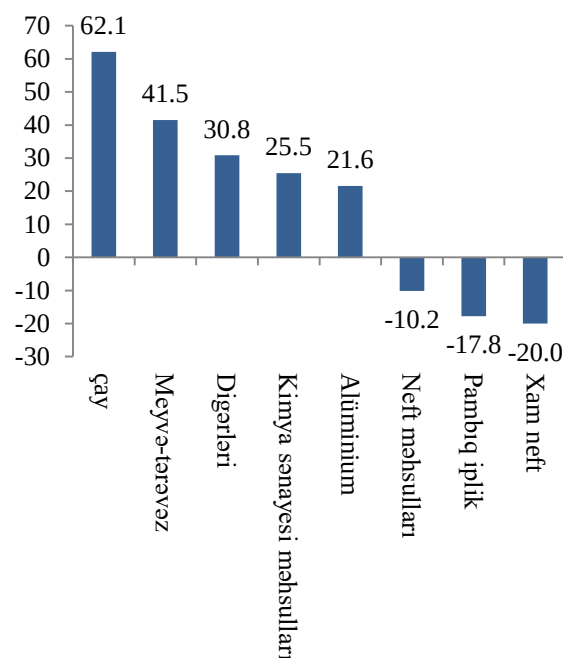
Ticarət dövriyyəsinin 35%-i Avropa İttifaqı (Aİ) ölkələrinin payına

düşmüşdür. Aİ ilə ticarət əlaqələrinin 41%-i İtaliya, 12%-i Almaniya, 8%-i Çexiya, 7%-i isə Portuqaliya ilə həyata keçirilmişdir.

MDB ölkələrinin ümumi ticarət dövriyyəsində xüsusi çəkisi 16% olmuşdur. Bu istiqamətdə ticarət dövriyyəsinin 63%-i Rusiya, 21%-i Ukraynanın payına düşmüşdür. Ticarət əlaqələrinin 35%-i digər ölkələrlə saxlanılmışdır. Bu ölkələr qrupunda əsas tərəfdaşlar Türkiyə (39%), Çin (20%), ABŞ (13%), Gürcüstandır (8%).

Hesabat dövründə əmtəə ixracı 13.4% azalmışdır. Azalma əsasən neft sektoru üzrə baş vermişdir. Belə ki, ixracın dəyəri xam neft üzrə 20%, neft məhsulları üzrə 10.2% azalmışdır.

Qrafik 11. 2017-ci ilin 9 ayında bəzi məhsullar üzrə ixracın dəyişimi, %-lə

Mənbə: DGK

Qeyri-neft sektoru üzrə isə ixrac artmışdır. Artım çay, meyvə-tərəvəz, pambiq lifi, elektrik enerjisi, alüminium ixracında müşahidə olunmuşdur. Belə ki, ixracın həcmi çay üzrə 62.1%, meyvə-tərəvəz üzrə 41.5%, pambiq lifi üzrə 8.5 dəfə, elektrik enerjisi üzrə 2.8 dəfə, alüminium üzrə 21.6% artmışdır.

Dövr ərzində ixracda əsas tərəfdaşlar İtaliya (22.2%), Türkiyə (13.1%), Çin (5.4%), Rusiya (4.8%),

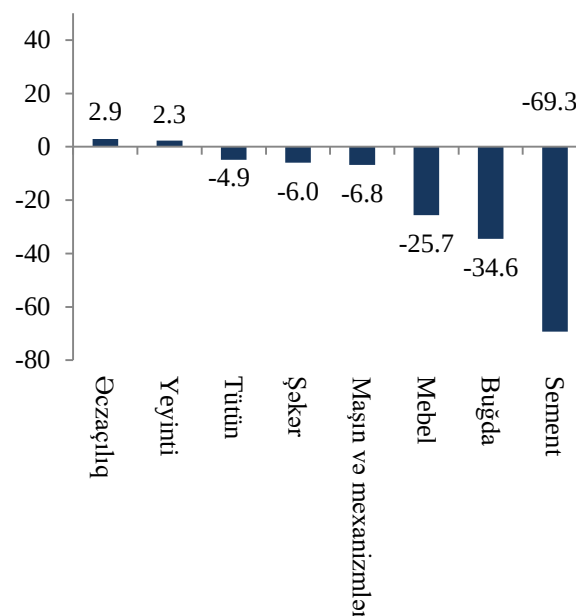
İsrail (4.6%), Gürcüstan (4.3%) kimi ölkələr olmuşdur.

2017-ci ilin 9 ayında əmtəə idxalı 0.4% artmışdır. Dövlət sektoru üzrə əmtəə idxalı isə 9.4% azalmışdır.

İdxal olunmuş məhsulların 16.9%-i Rusiya, 14.5%-i Türkiyə, 9.9%-i ABŞ, 9.7%-i Çin, 5.1%-i Ukrayna, 4.57%-i Almaniya, və 3.7%-i İtaliya kimi ölkələrinin payına düşmüşdür.

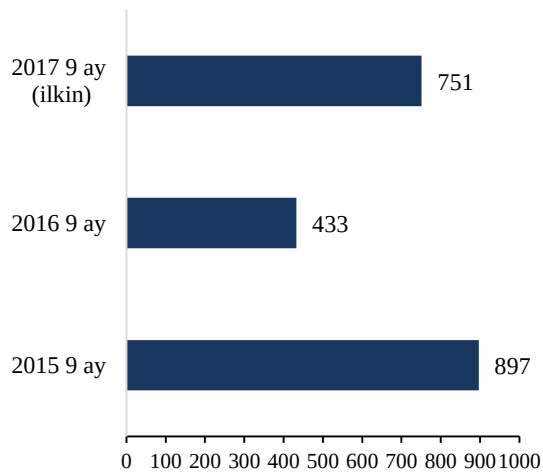
Dövr ərzində idxalət, süd, çay, nəqliyyat vasitələri və onların hissələri, kərə yağı və süddən hazırlanmış digər yağlar üzrə artmış, buğda, şəkər, sement, qara metal və onlardan hazırlanan məhsullar, mebel üzrə isə azalmışdır.

Qrafik 12. 2017 9 ay bəzi məhsullar üzrə idxalın dəyişimi, %-lə

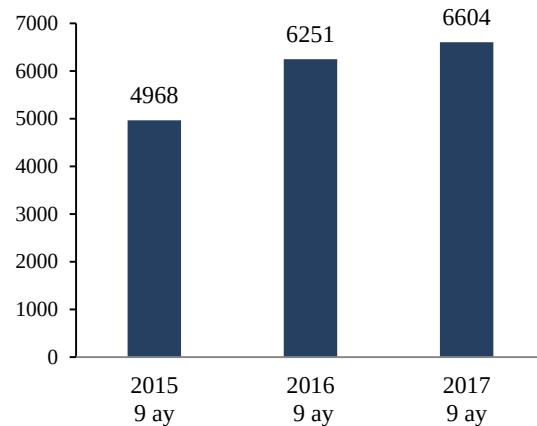
Mənbə: DGK

2017-ci ilin 9 ayında iqtisadi tərəfdaş ölkələrində yaranmış vəziyyət qeyri-neft ixracı ilə yanaşı ölkəyə daxil olan pul baratlarının dinamikasına da təsir etmişdir. İlk rəqəmlərə əsasən 2017-ci ilin 9 ayında ölkəyə daxil olan pul baratları 751.4 mln. ABŞ dolları təşkil etmişdir.

Qrafik 13. Ölkəyə daxil olan pul
baratları, mln. \$

Mənbə: AMB

Hesabat dövründə də ölkədə xarici müəssisə və təşkilatlar tərəfindən əsas kapitala investisiya axınları davam etmişdir. DSK-nın məlumatına görə xarici mənbələrdən əsas kapitala yönəldilmiş investisiyaların həcmi 2017-ci ilin 9 ayında 6.6 mlrd. manat ekvivalentində olmuşdur ki, bu da əsas kapitala yönəldilmiş ümumi investisiyaların 59.5%-ni təşkil edir. Əsas kapitala yönəldilmiş xarici investisiyaların artım tempi 5.6% təşkil etmişdir.

Qrafik 14. Xarici mənbələrdən əsas
kapitala investisiya qoyuluşları, mln.
manat

Mənbə: DSK

Xarici ölkələr və beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən əsas kapitala yönəldilmiş vəsaitin çox hissəsi Böyük Britaniya, Türkiyə, Rusiya, İran, ABŞ, Yaponiya, Malaziya, İsveçrə, Çexiya və Norveç sərmayədarlarına məxsus olmuşdur.

Hesabat dövründə ölkənin strateji valyuta ehtiyatlarının zəruri həcmdə qorunması təmin edilmişdir. Belə ki, 2017-ci ilin 9 ayının sonuna ölkənin strateji valyuta ehtiyatları 41.9 mlrd. ABŞ dolları təşkil edərək 33 aylıq mal və xidmət idxalına kifayət etmiş və xarici dövlət borcunu 3.6 dəfə üstələmişdir.

II. AZƏRBAYCANDA MAKROİQTİSADI PROSESLƏR

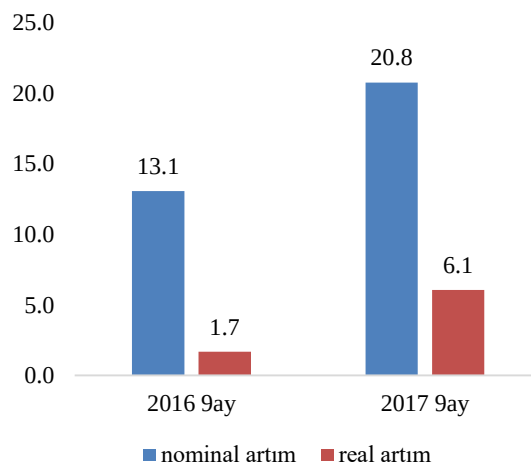
2.1. Məcmu daxili tələb

2017-ci ilin 9 ayında daxili tələb əvvəlki illərdə olduğu kimi iqtisadi artımın başlıca amili olmuşdur.

Son istehlak xərcləri. Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatına görə 2017-ci ilin 9 ayında son istehlak xərcləri ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə nominal ifadədə 20.8% artmışdır. İstehlak xərclərinin real artım tempi isə 6.1% təşkil etmişdir.

Son istehlak xərclərinin nominal həcmi 31.1 mlrd. manat olmuşdur ki, bu da ev təsərrüfatlarının gəlirlərinin 85.8%-ni təşkil edir. Dövr ərzində hər bir istehlakçı orta hesabla ayda 362.5 manatlıq və ya ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 47.2 manat çox əmtəə almış və pullu xidmətlərdən istifadə etmişdir.

Qrafik 15. Son istehlak xərcləri, ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən,%-lə

Mənbə: DSK

Ötən dövr ərzində istehlakçıların tələbatlarının ödənilməsi məqsədilə istehlak bazarında satılmış əmtəə və xidmətlərin həcmi 1.9% artaraq 31.7 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Pərakəndə ticarət dövryyəsinin həcmi 2.1% artaraq 24.8 mlrd. manat təşkil etmişdir. Qeyri-ərzaq məhsulları üzrə pərakəndə əmtəə dövryyəsi 12.2 mlrd. manat olmuşdur.

Hesabat dövründə istehlakçıların pərakəndə ticarət şəbəkələrində xərclədiyi vəsaitin 50.6%-i qida məhsulları, içkilər və

tütün məmulatlarının alınmasına sərf olunmuşdur.

Cədvəl 1. 2017-ci ilin 9 ayında ticarət şəbəkələrində xərc istiqamətlərinin payı, %-lə

Xərc istiqaməti	Xüsusi çəki, %-lə	
	2016 9ay	2017 9ay
<i>Qida məhsulları, içkilər və tütün məmulatları</i>	49.8	50.6
<i>Toxuculuq malları, geyim və ayaqqabılar</i>	17.6	18.1
<i>Elektrik malları və mebel</i>	6.6	6.3
<i>Kompyuterlər, telekommunikasiya avadanlıqları və digər məmulatlar</i>	0.8	0.7
<i>Əczaçılıq və tibbi mallar</i>	1.4	1.4
<i>Avtomobil yanacağı</i>	5.7	5.2
<i>Digər qeyri-ərzaq malları</i>	18.1	17.7

Mənbə: DSK

Dövr ərzində hər bir istehlakçı fərdi istehlak məqsədi ilə pərakəndə ticarət müəssisələrində qida məhsulları, içkilər və tütün məmulatları üçün orta hesabla ayda 143.5 manat, qeyri-ərzaq malları üçün isə 139.9 manat istifadə etmişdir.

2017-ci ilin ilk 9 ayında ictimai iaşə dövriyyəsi 3.2%, əhaliyə

göstərilən pullu xidmətlərin həcmi isə 0.8% artmışdır.

Əhalinin nominal gəlirlərinin artımı hesabat dövründə istehlak tələbini dəstəkləyən əsas amil olmuşdur. Belə ki, 2017-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında əhalinin pul gəlirləri nominal olaraq 8% artmışdır. Əhalinin adambaşına düşən pul gəlirlərinin artımı 6.9% təşkil etmişdir. Əhalinin sərəncamında qalan gəlirlər isə 11.5% artaraq 33.2 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Yanvar-avqust aylarında ölkədə nominal orta aylıq əmək haqqı ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 7.4% artaraq 524.7 manat təşkil etmişdir.

İstehlak tələbinin komponentlərindən biri olan ev təsərrüfatlarına verilən kreditlərdə 2017-ci ilin 9 ayında 16.7% azalma müşahidə olunmuşdur. 9 ayın sonuna ev təsərrüfatları üzrə kredit portfelinin həcmi 4.9 mlrd. manat olmuşdur.

Dövr ərzində əhali gəlirlərinin 1.4 mlrd. manatı (3.9%-i) yığma sərf edilmişdir.

Hökumətin xərcləri. 2017-ci ildə dövlət xərcləri daxili tələbin mühüm amillərindən biri olmuşdur. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin məlumatına əsasən 2017-ci ilin ilk 9 ayında dövlət büdcəsinin xərcləri 12.8 mlrd. manat olmuşdur¹.

İqtisadi təsnifata uyğun olaraq ötən dövrdə dövlət büdcəsi xərclərinin 38.1%-i və yaxud 4.9 mlrd. manatı sosial yönümlü xərclərin (əməyin ödənişi fondu, təqaüd və sosial müavinətlər, dərman və ərzaq xərcləri) maliyyələşdirilməsinə yönəldilmişdir ki, bu da ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 7.8% və yaxud 351.4 mln. manat çoxdur.

İnvestisiya xərcləri. Hesabat dövründə ölkə iqtisadiyyatına investisiya qoyuluşu ötən ilin müvafiq dövrünə görə 1% azalaraq 11.1 mlrd.

manat təşkil etmişdir. Dövr ərzində neft sektoruna 6.5 mlrd. manat, qeyri-neft sektoruna 4.6 mlrd. manat həcmində investisiyalar yönəldilmişdir. Cəmi investisiya qoyuluşlarının 32%-i dövlət, 68%-i özəl sektorun payına düşmüşdür.

Əsas kapitala yönəldilmiş vəsaitin 40.5%-i daxili mənbələr, 59.5%-i isə xarici mənbələr hesabına formalaşmışdır.

Cədvəl 2. İnvestisiya mənbələri, %-lə

	2016 9 ay	2017 9 ay
<i>Müəssisə və təşkilatların vəsaitləri</i>	71.7	67.5
<i>Bank kreditləri</i>	9.8	12.2
<i>Büdcə vəsaitləri</i>	13.4	12.7
<i>Büdcədən kənar fondların vəsaitləri</i>	1.1	1.4
<i>Əhəlinin şəxsi vəsaiti</i>	3.8	5.5
<i>Sair vəsaitlər</i>	0.2	0.7

Mənbə: DSK

Hesabat dövründə də əsas kapitala yönəldilmiş sərmayənin ümumi həcmində müəssisə və təşkilatların vəsaitləri (67.5%) üstünlük təşkil etmişdir.

¹ Mənbə: <http://www.maliyye.gov.az/>

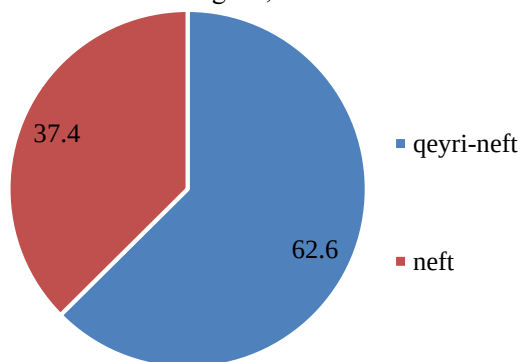
2.2. Məcmu təklif və məşğulluq

2017-ci ilin 9 ayında iqtisadi artım məcmu tələbə adekvat olaraq dəyişmişdir.

İqtisadi artım. DSK-nın məlumatına əsasən 2017-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında ÜDM nominal olaraq 50.1 mlrd. manat təşkil etmişdir. ÜDM-in əhalinin hər nəfərinə düşən həcmi isə 5149.4 manat olmuşdur.

2017-ci ilin 9 ayında mədənçıxarma sənayesində 28.8 milyon ton əmtəəlik xam neft, 13.5 milyon kub metr təbii qaz hasil olunmuşdur. Neft hasilatı 8%, qaz hasilatı isə 3.4% azalmışdır.

Qrafik 16. İqtisadi artımın sektorlar üzrə bölgüsü, %-lə

Mənbə: DSK

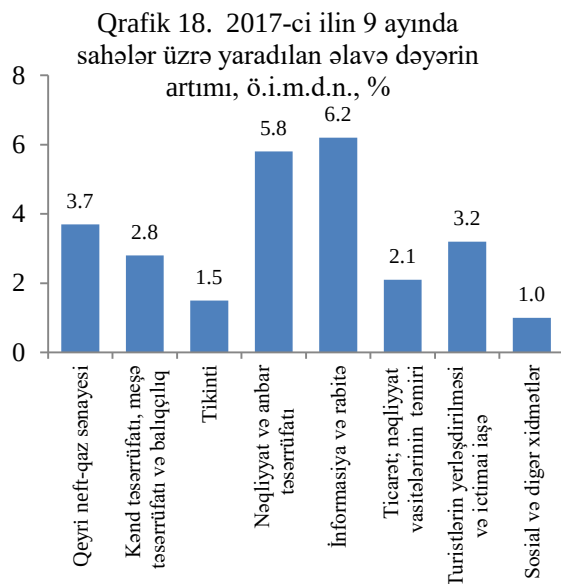
Qeyri-neft sektorunda 2017-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında yaradılan əlavə dəyər ötən ilin müvafiq dövrünə nisbətən real ifadədə 2.5% artaraq 31.3 milyard manat təşkil etmiş, onun ÜDM-də xüsusi çəkisi 62.6% olmuşdur.

Qrafik 17. Qeyri-neft sektorunun artımında sektorların payı, %

Mənbə: DSK

Hesabat dövründə qeyri-neft sektorunun bütün sahələri üzrə artım qeydə alınmışdır.

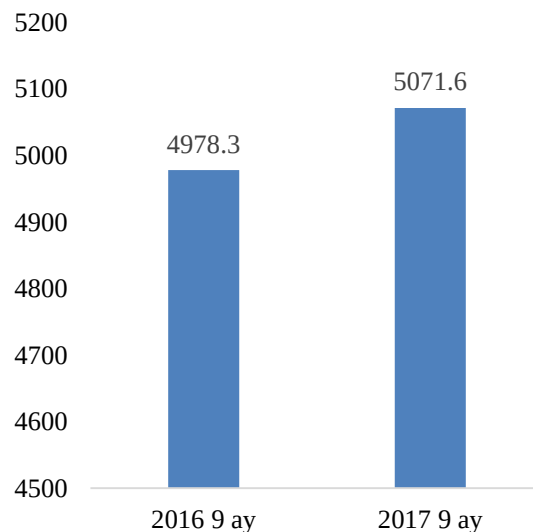
Mənbə: DSK

Dövr ərzində qeyri neft-qaz sənayesində 3.7% artım müşahidə olunmuşdur.

Məşğulluq. Hesabat dövrünün sonuna ölkədə iqtisadi fəal əhəlinin sayı 5071.6 min nəfər təşkil etmişdir.

DSK-nın məlumatına görə, muzdlı çalışan işçilərin sayı 2017-ci ilin 1 sentyabr tarixinə ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 0.4% artaraq 1526.3 min nəfər olmuşdur.

Qrafik 19. İqtisadi fəal əhəlinin sayı, dövrün sonuna, min nəfərlə

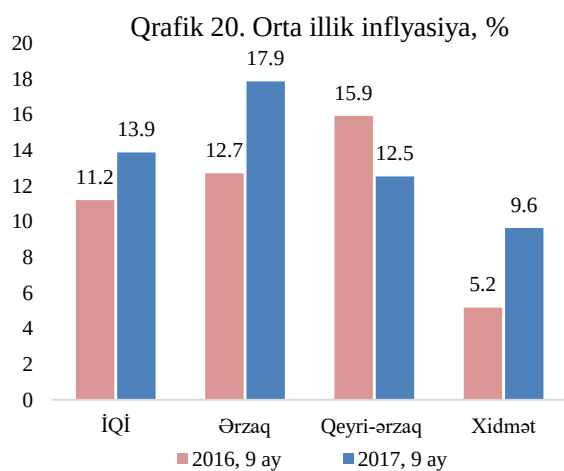
Mənbə: DSK

Müəssisə və təşkilatlarda muzdlı çalışan işçilərin 23.5%-i məhsul istehsalı sahələrində, o cümlədən, 7.5%-i tikinti, 6.8%-i emal sənayesi, 3.2%-i kənd təsərrüfatında, 2.2%-i mədənçıxarma sənayesində fəaliyyət göstərmişlər.

2.3. İnflyasiya

2017-ci ilin 9 ayının sonuna doğru illik inflyasiya tempinin azalması müşahidə edilmişdir. Aparılmış sorğular isə qiymətlərin yüksəlməsi gözləntilərinin nisbətən səngidiyini göstərir.

İstehlak Qiymətləri İndeksi (İQİ). Dövlət Statistika Komitəsinin (DSK) məlumatına əsasən 2017-ci ilin 9 ayında orta illik inflyasiya 13.9% təşkil etmişdir. İQİ-nin komponentləri olan ərzaq qiymətləri orta illik 17.9%, qeyri-ərzaq qiymətləri 12.5%, xidmətlər isə 9.6% dəyişmişdir.

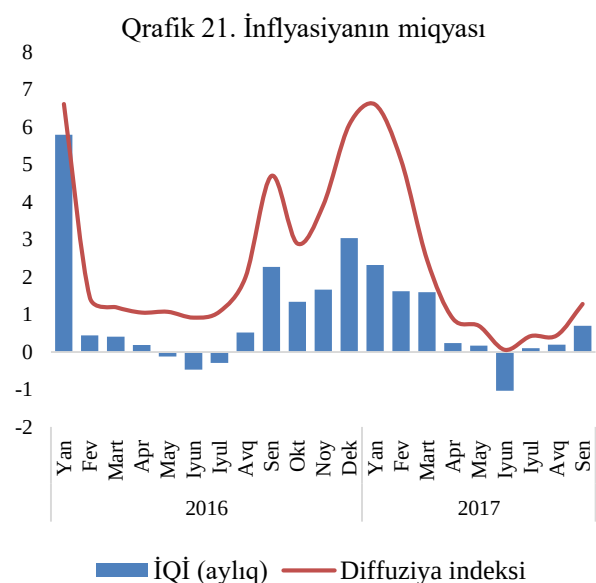

Mənbə: DSK

Orta illik inflyasiyanın 7.6% bəndi ərzaq, 3.3% bəndi qeyri-ərzaq, 3% bəndi isə xidmətlərin payına düşür.

2017-ci ilin 9 ayında orta aylıq inflyasiya 0.7% təşkil etmişdir ki, bu da ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 0.3% bəndi aşağıdır. Dövr ərzində ən yüksək inflyasiya yanvar ayında 2.3% olmuş, ən aşağı qiymət isə iyun ayında 1% deflyasiya ilə qeyd olunmuşdur.

İstehlak səbətinə qiyməti artan və azalan məhsul və xidmətlərin sayındakı fərqlərin dəyişim dinamikasını göstərən diffuziya indeksi də ilin əvvəlinə ilə müqayisədə aylar üzrə eyni istiqamətdə dəyişmişdir.

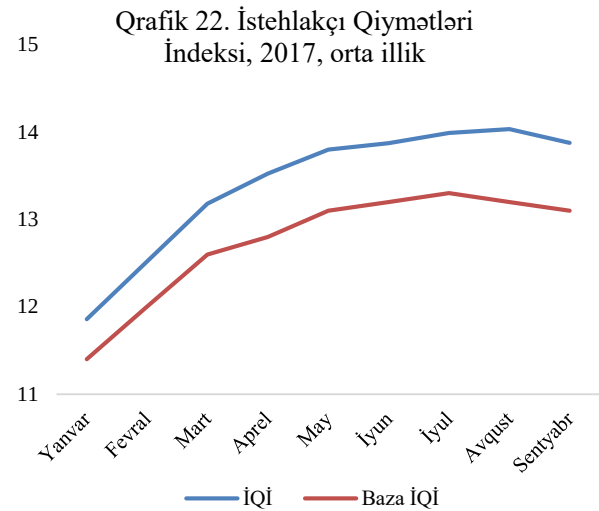

Mənbə: DSK, DSK-nin məlumatları əsasında AMB-nin hesablamaları

Ümumilikdə, dövr 521 adda mal və xidmətdən 93-nin qiyməti azalmış, 94-nin qiyməti isə dəyişməz qalmışdır.

Aparılmış təhlillər göstərir ki, 2017-ci ilin ötən dövründə inflyasiya başlıca olaraq qeyri-monetar amillərdən qaynaqlanmış, əsasən gözlənti və inersiya xarakterli olmuşdur. Dövr ərzində inflyasiyanın xarici faktorlarında yüksək volatillik qalmışdır. Ərzaq idxalının və dünya ərzaq qiymətlərinin artması (5.3%), habelə inzibati qiymətlərin yüksəldilməsi inflyasiyaya artırıcı təsir göstərmişdir.

Qiymətləri dövlət tərəfindən tənzimlənən məhsullar və xidmətlər, həmçinin mövsümi xarakter daşıyan kənd təsərrüfatı məhsulları nəzərə alınmadan hesablanan orta illik baza inflyasiya 2017-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında 13.1% təşkil etmişdir.

Mənbə: DSK

Qeyd olunduğu kimi, dövr ərzində istehlak qiymətlərinin dəyişiminə təsir göstərən amillərdən biri gözləntilər olmuşdur. Bir sıra xərc amillərinin təsiri ilə bəzi sahələrdə inflyasiya gözləntiləri yüksəlsə də, ümumilikdə dövr ərzində gözləntilərdə daha çox azalma meyilləri müşahidə olunmuşdur. Belə ki, Mərkəzi Bank tərəfindən müntəzəm aparılan real sektorun monitorinqinin nəticələrinə əsasən 2017-ci ilin 9 ayında ticarət sektorunda növbəti 3 ay üzrə qiymət gözləntiləri məişət avadanlıqları və avtomobil segmentində aşağı düşmüş, mebel segmentində isə artmışdır. Xidmət sektorunda ümumi qiymət

gözləntisi bütün sahələr üzrə yüksəlmişdir. Bu daha çox nəqliyyat, otelçilik və turizm seqmentlərində özünü göstərmişdir. Emal sənayesində isə qida və içki, kimya, tekstil, maşınqayırma, plastik kütlə seqmentləri üzrə qiymət gözləntiləri aşağı düşmüşdür. Yalnız tikinti sektorunda qiymət gözləntiləri nisbətən yüksəlmişdir.

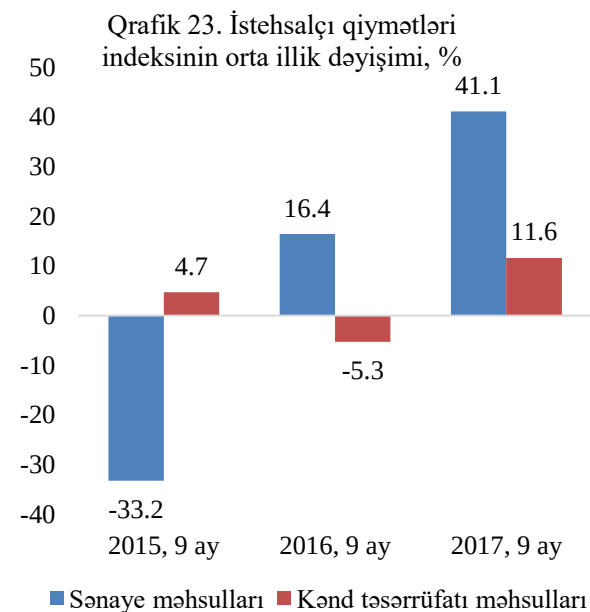
İstehsalçı qiymətləri indeksi.

DSK-nın məlumatlarına əsasən ölkə daxilində istehsal olunan bütün mal və xidmətlərin qiymət dəyişməsinə əks etdirən ÜDM deflyatoru 2017-ci ilin yanvar-sentyabr ayları ərzində 18% təşkil etmişdir.

Dövr ərzində istehsalçı qiymətləri indeksi sənaye məhsulları üzrə daha çox dəyişmişdir. Ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən sənaye məhsullarının istehsalçı qiymətləri indeksi 41.1% artmışdır. Qiymət dəyişimi daha çox mədənçıxarma sənayesində və elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı sahəsində qiymətlərinin

yüksəlməsi (müvafiq olaraq 41% və 58.1%) ilə bağlıdır. Belə ki, bahalaşma neft-qaz hasilatında 41.2%, metal filizləri hasilatında 16.6% təşkil etmişdir.

Qiymət artımı emal sənayesi üzrə 32.2% təşkil etmişdir. Sahə üzrə ən çox bahalaşma bütün məmulatları (40%), toxuculuq sənayesi (43%), neft emalı (42%), kimya sənayesi (37.7%) və metallurgiya sənayesinin (43.6%) payına düşür.

Mənbə: DSK

2017-cı ilin 9 ayı ərzində kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalçı qiymətlərində 11.6%-lik artım

müşahidə olunmuşdur ki, bu da daha çox heyvandarlıq məhsullarının (mal əti və quş əti) bahalaşması (13.2%) hesabına baş vermişdir. Dövr ərzində qiymətlər meşə təsərrüfatı məhsulları üzrə 7.1%, balıq və sair balıqçılıq məhsulları üzrə isə 1.8% artmışdır. Dövr ərzində bitkiçilik məhsulları 10.2% bahalaşma nümayiş etdirmişdir ki, bu da daha çox itxal meyvə-tərəvəzdə baş verən bahalaşma ilə əlaqədardır.

Dövr ərzində nəqliyyat xidmətlərinin tarifləri 8.4% yüksəlmişdir ki, bu da əsasən yükdaşıma xidmətləri üzrə qiymətlərinin 9.5% artması ilə izah olunur. Sərnişindaşıma xidmətinin qiymətləri 5.8% artsa da, rabitə və poçt xidmətlərinin qiymətlərində dəyişiklik baş verməmişdir.

III. PUL VƏ MƏZƏNNƏ SİYASƏTİ

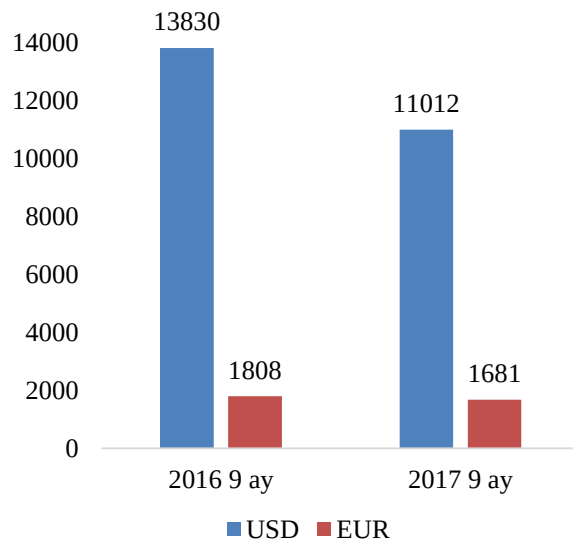
3.1. Valyuta bazarı və manatın məzənnəsi

2017-ci ilin 9 ayı ərzində manatın xarici valyutalara nəzərən məzənnəsi tədiyə balansы üzrə meyllərə uyğun və məzənnə rejiminin çevikliyinin daha da artırılması şəraitində formalaşmışdır.

2017-ci ilin 9 ayı ərzində valyuta bazarının ümumi həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə əhəmiyyətli azalmışdır. Belə ki, hesabat dövründə ötən ilin 9 ayı ilə müqayisədə ABŞ dolları ilə valyuta əməliyyatlarının həcmi 20.4%, Avro ilə əməliyyatların həcmi isə 7% azalmışdır.

Dövr ərzində valyuta bazarında əməliyyatların 83%-i ABŞ dollarında, 17 %-i digər valyutalarda aparılmışdır.

Qrafik 24. Valyuta bazarında dövriyyə, mln. valyuta vahidi

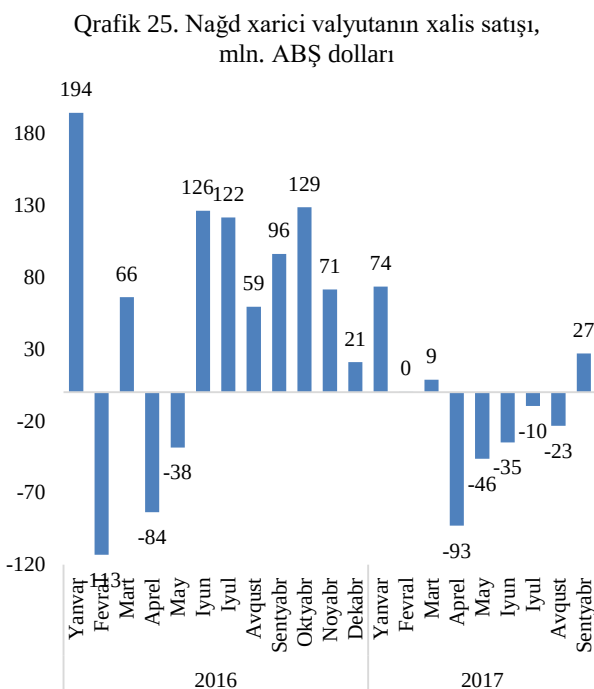

Mənbə: AMB

Valyuta əməliyyatlarının 24% hissəsi banklararası valyuta bazarında (BVB), 76%-i isə bankdaxili valyuta bazarında (BDVB) reallaşdırılmışdır. ABŞ dolları ilə BVB-də aparılmış əməliyyatların 58.1%-i bankların valyuta mövqeyinin tənzimlənməsi ilə əlaqədar olmuşdur. BDVB-də isə valyuta əməliyyatlarının 95.6%-i hüquqi şəxslərə valyuta satışı təşkil etmişdir.

Valyuta bazarının həcmının azalması nağd xarici valyuta bazarı segmentində də müşahidə edilmişdir. Banklar tərəfindən ötən ilin 9 ayı

ərzində 281 mln. ABŞ dolları xalis valyuta satışı həyata keçirildiyi halda, cari ilin ötən dövründə 117 mln. ABŞ dolları xalis alış həyata keçirilmişdir ki, bu da manatın stabilliyi ilə əlaqədardır.

Mənbə: AMB

Makroiqtisadi və maliyyə sabitliyinin təmin olunmasına yönəlmiş kompleks tədbirlər, makroiqtisadi dayanıqlığın təmin edilməsi istiqamətində qəbul edilmiş qərarlar məzənnə rejiminin çevikliyinin daha da artırılmasına əlverişli zəmin yaratmışdır. Məzənnə

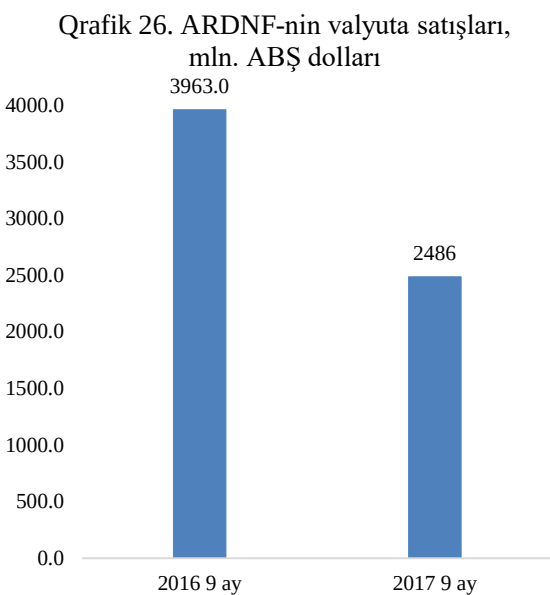
rejiminin çevikliyinin artırılması çərçivəsində Mərkəzi Bank 12 yanvar 2017-ci il tarixindən başlayaraq valyuta hərracı mexanizminə dəyişikliklər etmişdir. Bu dəyişikliklərə uyğun olaraq hərraca çıxarılan valyuta təklifi bazar iştirakçılarının təklif etdiyi qiymətlər əsasında reallaşdırılır. Başqa sözlə, hərrac daha yüksək qiymət təklif edən bankdan daha aşağı qiymət təklif edən banka doğru valyutanın satılması ilə yekunlaşır.

Valyuta hərracları həftədə iki dəfə keçirilir, hər bir hərracın parametrləri haqqında məlumatlar hərrac başlamazdan əvvəl Bloomberg terminalı vasitəsilə bazar iştirakçılarına elan edilir.

Eyni zamanda xarici valyutanın nağd və qeyri-nağd satış məzənnəsinə rəsmi məzənnəyə nəzərən qoyulmuş limit ($\pm 4\%$) 12 yanvar 2017-ci il tarixindən aradan götürülmüşdür.

2017-ci ilin ilk 9 ayında Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondunun (ARDNF) valyuta

satışlarının təşkili ilə bağlı Mərkəzi Bank tərəfindən ümumilikdə 72 valyuta hərracı keçirilmişdir. Dövr ərzində ARDNF-in xarici valyuta satışları 2486 mln. ABŞ dolları təşkil etmişdir ki, bu da 2016-cı ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 37.3% azdır.

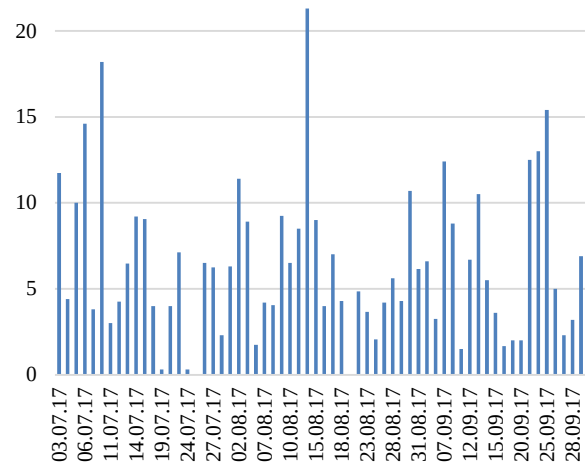

Mənbə: AMB

Hesabat dövründə Mərkəzi Bankda valyuta hərraclarının keçirilmədiyi günlərdə də banklararası valyuta bazarının Bloomberg platformasında təşkil edilən seqmenti normal fəaliyyət göstərmişdir. Dövr ərzində banklararası valyuta bazarının bu seqmentində hərracdən kənar alqı-

satqı əməliyyatlarının həcmi 811.7 mln. ABŞ dolları olmuşdur.

Qrafik 27. Bloomberg platformasında banklararası bazarın həcmi, mln. ABŞ dolları

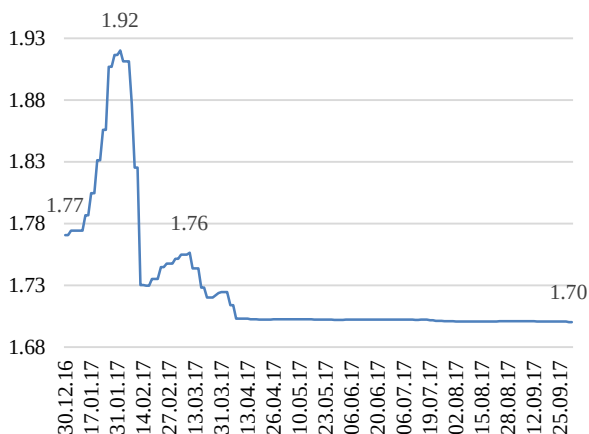

Mənbə: AMB

Cari ilin 9 ayı ərzində manatın rəsmi məzənnəsi banklararası əqdlər üzrə orta məzənnə (hərraclar və hərracdən kənar əməliyyatlar nəzərə alınmaqla) əsasında müəyyən edilmişdir. Valyuta bazarında tələb-təklif nisbətindən asılı olaraq manatın məzənnəsinin dinamikasında bir neçə dəfə qalxıb-enmə müşahidə edilmişdir. Yanvar və fevral ayının birinci yarısında bahalaşan ABŞ dolları, fevral ayının ikinci yarısından nisbətən ucuzlamağa başlamışdır. 2016-cı ilin

sonuna ABŞ dollarının manata qarşı məzənnəsi 1.7707 AZN səviyyəsində olmuşdursa, 01.02.17 tarixində özünün dövr üzrə maksimum həddinə - 1.9200 AZN-ə qalxmış, 27.09.17 tarixində isə minimum həddinə - 1.7002 AZN-ə enmişdir. 2017-ci ilin 9 ayının sonuna manata nəzərən ABŞ dolları ilin əvvəlindən 4% ucuzlaşmışdır. Doqquz ay ərzində 1 ABŞ dollarının manata qarşı orta günlük rəsmi məzənnəsi isə 1.7279 manat təşkil etmişdir.

Qrafik 28. ABŞ dollarının manata qarşı məzənnəsi

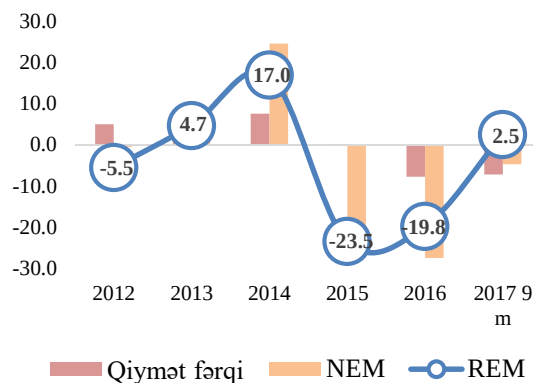

Mənbə: AMB

Dövr ərzində ikitərəfli məzənnələrin dinamikası çoxtərəfli məzənnənin dinamikasına da təsir göstərmişdir. Belə ki, manatın qeyri-neft sektoru üzrə ümumi ticarət çəkili

real effektiv məzənnəsi 0.5% bahalaşmışdır.

Qrafik 29. REM-in dəyişimi, %-lə (2000=100)

Mənbə: AMB

NEM-nin 3.3% ucuzlaşması REM-ə azaldıcı, tərəfdaş ölkələrlə inflyasiya fərqləri isə artırıcı təsir etmişdir.

Yeni məzənnə rejiminin tətbiqi Mərkəzi Bankın ehtiyatlarının zəruri səviyyədə qorunmasına imkan verir. 30 sentyabr 2017-ci il tarixinə Mərkəzi Bankın xarici valyuta ehtiyatları 5.2 mlrd. ABŞ dolları təşkil etmişdir. Mərkəzi Bankın valyuta ehtiyatlarının həcmi kifayətlilik üzrə beynəlxalq təcrübədə qəbul edilmiş normaları (3 aylıq mal və xidmət idxalını örtmək, milli valyuta ilə pul təklifinə nisbət və s) üstələmişdir.

3.2. Pul siyasəti alətləri

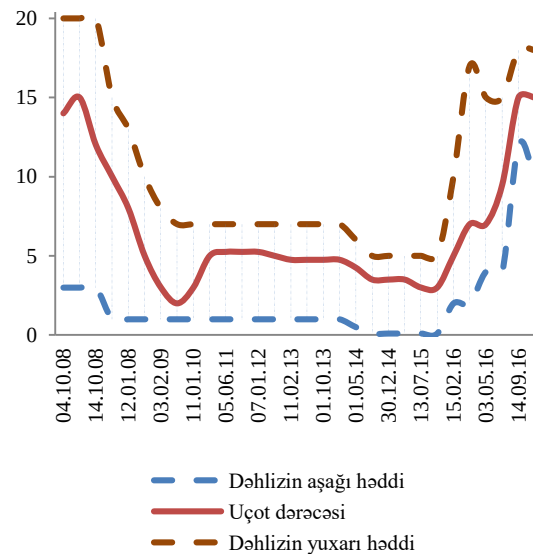
2017-ci ilin ötən dövründə pul siyasəti alətləri inflyasiya və pul təklifi üzrə hədəflər, eləcə də pul siyasətinin ötürücülüüyünün xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla tətbiq edilmişdir.

Mərkəzi Bank ilin əvvəlindən faiz dəhlizinin parametrlərini bir neçə dəfə müzakirə etmiş və uçot dərəcəsinin dəyişməz saxlanması barədə qərar qəbul edilmişdir. Eyni zamanda makroiqtisadi vəziyyət və pul bazarında formalaşmış konyunkturu nəzərə almaqla Mərkəzi Bankın İdarə Heyətinin 21 iyun 2017-ci il tarixində keçirilən faiz dəhlizinin aşağı həddinin 2 faiz bəndi endirilməsi ilə bağlı qərar qəbul edilmişdir. Hesabat dövrünün sonuna faiz dəhlizinin yuxarı həddi 18%, uçot dərəcəsi 15%, faiz dəhlizinin aşağı həddi isə 10% təşkil edir.

Hesabat dövründə iqtisadiyyatın pula olan tələbinin təmin edilməsi və likvidliyin effektiv idarə olunması məqsədilə Mərkəzi Bank müxtəlif

müddətli (1 günlük, 7 günlük, 14 günlük, 28 günlük) daimi imkanlar və açıq bazar əməliyyatları alətlərini aktiv saxlamışdır.

Qrafik 30. Faiz dəhlizinin parametrləri, %

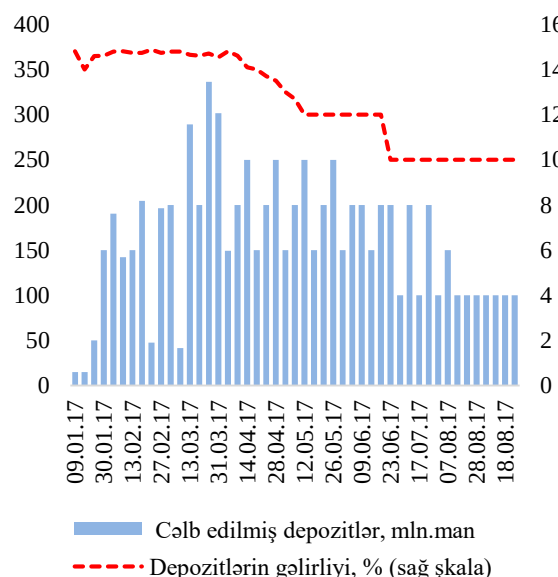

Mənbə: AMB

Bank sistemində izafi likvidliyin akkumulyasiyası şəraitində Mərkəzi Bankın sterilizasiya alətlərinə daha böyük tələbat olmuşdur. Belə ki, cari ilin 9 ayının sonuna Mərkəzi Bank milli valyutada sərbəst vəsaitlərin cəlb olunması üzrə 47 depozit hərracı, notların yerləşdirilməsi üzrə 37 hərrac keçirmişdir. Depozit əməliyyatları üzrə vəsaitlər 14 gün müddətinə cəlb edilmiş, notlar isə 28 gün müddətinə

yerləşdirilmişdir. Hesabat dövrünün sonuna depozit hərracları və notların yerləşdirilməsi vasitəsilə cəlb edilən vəsaitin cəmi qalığı 800 mln. manat olmuşdur.

Qrafik 31. Mərkəzi Bank tərəfindən cəlb edilən depozitlərin həcmi və gəlirliyi

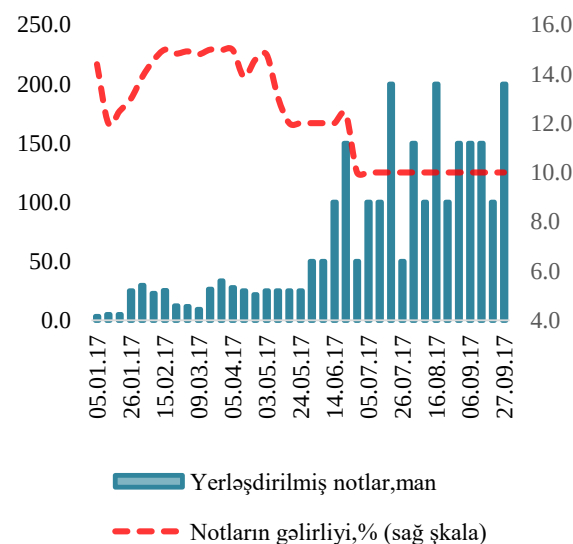
Mənbə: AMB

Bundan depozit əməliyyatları ilə cəlb edilmiş vəsaitlər 200 mln. manat, notların yerləşdirilməsi nəticəsində cəlb edilən vəsaitlər isə 600 mln. manat təşkil etmişdir.

Depozit və qısamüddətli notların yerləşdirilməsi üzrə əməliyyatlar izafi pul təklifinin sterilizasiyası ilə yanaşı pul bazarının

inkışafı və bununla da, pul siyasəti üzrə əməliyyat çərçivəsinin təkmilləşdirilməsinə, banklararası bazarın inkışaf etdirilməsinə də müsbət təsir göstərmişdir.

Qrafik 32. Mərkəzi Bank tərəfindən yerləşdirilmiş notların həcmi və gəlirliyi

Mənbə: AMB

Qeyd etmək lazımdır ki, açıq bazar əməliyyatları olaraq depozit əməliyyatları və notların yerləşdirilməsi faiz dəhlizinin aşağı həddi ilə uçot dərəcəsi (hazırda 10%-15%) arasında tərəddüd edən faiz dərəcələri ilə aparılır. Depozit əməliyyatları ilə vəsaitlər 10%-14.87%-lə cəlb edilmiş, notlar isə 10.01%-14.99%-lə yerləşdirilmişdir.

Dəhlizin aşağı həddinin aşağı salınması Mərkəzi Bankın sterilizasiya əməliyyatları üzrə gəlirliliyin azalması ilə müşayiət olunmuşdur.

Cari ilin III rübündə sterilizasiya əməliyyatları üzrə gəlirliyin aşağı düşməsinə baxmayaraq keçirilən depozit və not hərraclarında tələb təklifi dəfələrlə üstələmişdir. Bu isə bank sistemində izafi likvidliyin mövcudluğundan irəli gəlir.

Dövr ərzində məcburi ehtiyat normaları dəyişməz saxlanılmışdır.

Cədvəl 3. Məcburi ehtiyat norması, %

	<i>Xarici valyutada öhdəliklər üzrə</i>	<i>Manatla və qiymətli metallarda öhdəliklər üzrə</i>	<i>Qeyri- rezident maliyyə sektorundan cəlb edilmiş vəsaitlər üzrə</i>
01.05.2011	2	2	2
01.07.2011	3	3	3
01.08.2014	2	2	2
01.03.2015	0.5	0.5	0.5
30.12.2015	0.5	0.5	0.5
03.03.2016	1	0.5	0

Mənbə: AMB

Hesabat dövründə banklar tərəfindən milli valyutada cəlb edilmiş

öhdəliklər, həmçinin qiymətli metallarda cəlb edilmiş öhdəliklər üzrə məcburi ehtiyat norması 0.5%, xarici valyutada cəlb edilmiş öhdəliklər üzrə 1%, qeyri-rezident maliyyə sektoru qarşısında öhdəliklər və beynəlxalq maliyyə institutları ilə hesablaşmalar üzrə 0% olmuşdur.

Dövr ərzində məcburi ehtiyat normalarının ortalama mexanizmi əsasında tətbiqi davam etmişdir ki, bu da banklara likvidliyin daha çevik idarə edilməsinə müsbət təsir göstərən amil olmuşdur.

Pul təklifinin effektiv tənzimlənməsi və bununla da qiymət sabitliyinin dəstəklənməsi məqsədilə manatla və qiymətli metallarla olan öhdəliklər üzrə məcburi ehtiyatların manatla, xarici valyuta ilə öhdəliklər üzrə məcburi ehtiyatların xarici valyutada müxbir hesablarda saxlanılması barəsində “Məcburi ehtiyatların norması, hesablanması və saxlanması Qaydası”nda edilmiş dəyişiklik 2017-ci il 1 avqust

tarixindən qüvvəyə minmiş və banklar 15 avqustdan etibarən məcburi ehtiyatlarını qaydadakı qeyd olunan dəyişikliyə uyğun saxlamağa başlamışlar.

Aparılmış monitorinqlərin nəticələrinə əsasən hesabat dövrü üzrə bütün aylarda bankların Mərkəzi Bankdakı müxbir hesablarının toplam qalıqları dövr üçün məcburi ehtiyat kimi saxlanmalı olan cəmi vəsaitlərin həcmi əhəmiyyətli üstələmişdir.

3.3. Pul təklifi

Hesabat dövründə aidiyyatı orqanlarla birlikdə pul bazasının artım kanalları idarəetməyə götürülmüş, pul bazası pul siyasətinin başlıca əməliyyat lövbəri olmuşdur.

2017-ci ilin ötən dövründə pul bazasının mənbələri aidiyyatı dövlət qurumları ilə koordinasiya şəraitində idarə olunmuşdur. Məzənnə rejimindəki dəyişikliklərlə əlaqədar gözləntiləri nəzərə alaraq ilin əvvəlində pul bazasının artımı məhdudlaşdırılmış, məzənnənin sabitləşməsindən sonra pul kütləsinin dinamikasında da sabitləşmə müşahidə edilmişdir.

2017-ci ilin 9 ayının sonuna manatla pul bazası ilin əvvəlindən 10.3% artmış və dövrün sonuna 8671.2 mln. manat təşkil etmişdir.

9 ayda manatla pul bazasının struktur elementi olan dövriyyədəki nağd pulun həcmi 11.2% artmışdır. Digər tərəfdən zəif kredit aktivliyi şəraitində pul bazasının artımı dövr

ərzində bank sistemində izafi likvidliyin artması ilə müşayiət olunmuşdur. İlin əvvəlindən manatla olan müxbir hesabların qalığı 5.5 % artmışdır.

İlin əvvəlində manatla geniş pul kütləsi (M2) 11546.3 olmuş və dövrün sonuna 11464.5 mln. manat təşkil etmişdir.

Manatla pul kütləsinin (M2) strukturunda nağd pul kütləsi, fiziki şəxslərin əmanətləri və hüquqi şəxslərin depozitləri fərqli dinamika nümayiş etdirmişlər. Belə ki, dövr ərzində nağd pul kütləsi 11.2%, fiziki şəxslərin manat əmanətləri 30.6% artmış, hüquqi şəxslərin manat depozitləri isə 22% azalmışdır.

Cədvəl 4: Pul aqreqatları, mln. manat

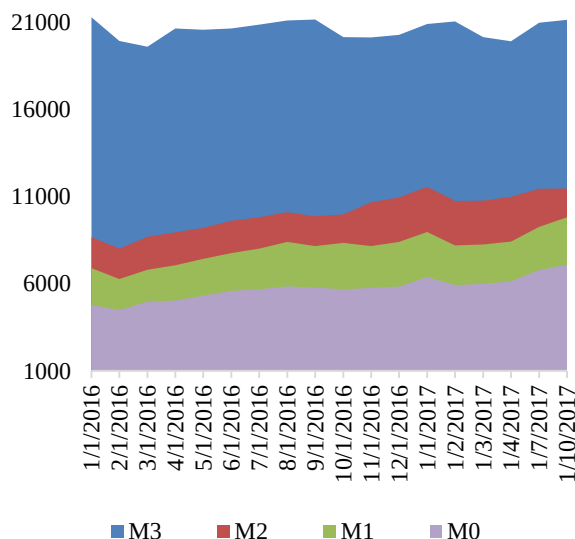
	01.01.16	01.01.17	01.10.17
M0	4 776	6 377	7092
M1	6 897	8 960	9801
M2	8 678	11 546	11465
M3	21 287	20 890	21134

Mənbə: AMB

Manatla müddətli əmanət və depozitlər dövr ərzində 35.7% azalmış, tələb olunanadək depozitlər isə 4.8% artmışdır. Fiziki şəxslərin manatla olan müddətli əmanətləri isə ilin əvvəlinə nəzərən 21% artmışdır.

Hesabat dövrü ərzində geniş pul kütləsi (M3) 1.2% artmış və dövrün sonuna 21134 mln. manat təşkil etmişdir.

Qrafik 33. Pul aqreqatlarının dinamikası, mln. manat

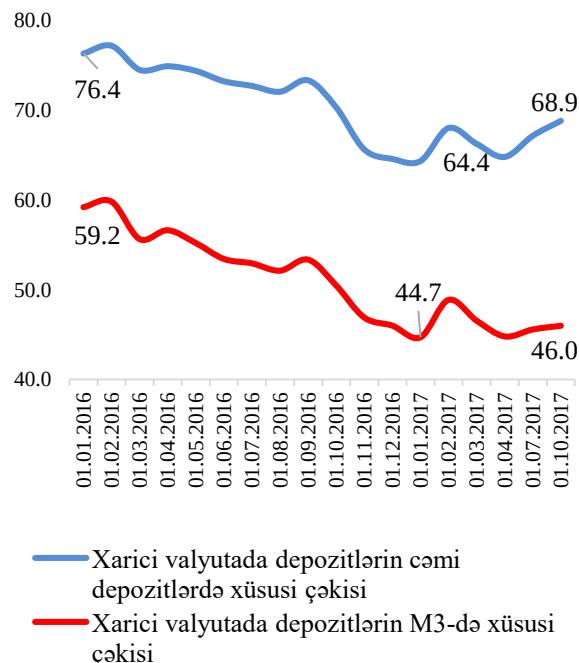

Mənbə: AMB

Hesabat dövründə bank depozitlərinin dollarlaşma səviyyəsində əhəmiyyətli dəyişiklik baş verməmişdir. Belə ki, xarici valyutada

əmanət və depozitlərin M3 pul aqreqatında xüsusi çəkisi ilin əvvəlində 44.7%, 9 ayın sonuna isə 45.8% təşkil etmişdir.

Qrafik 34. Dollarlaşma, %

Mənbə: AMB

Hesabat dövründə bank depozitlərinin dollarlaşma səviyyəsində əhəmiyyətli dəyişiklik baş verməmişdir. Belə ki, xarici valyutada əmanət və depozitlərin M3 pul aqreqatında xüsusi çəkisi ilin əvvəlində 44.7%, 9 ayın sonuna isə 46% təşkil etmişdir.

Dövr ərzində fiziki şəxslərin manatla əmanətləri 30.6% artmış, xarici valyutada əmanətləri 15% azalmışdır. Nəticədə, fiziki şəxslərin depozitlərinin dollarlaşması səviyyəsi ilin əvvəlindəki 79.6%-dən dövrün sonunda 71.8%-ə enmişdir.

İstifadə olunmuş qrafik və cədvəllər

Qrafiklər

Qrafik 1	İƏİT ölkələrində biznes və istehlak inam indeksləri -----	5
Qrafik 2	Rüblük iqtisadi artım -----	6
Qrafik 3	İşsizlik səviyyəsi -----	6
Qrafik 4	Qiymət indeksləri -----	7
Qrafik 5	Dünya neft bazarı -----	7
Qrafik 6	Qlobal maliyyə indekslərinin dinamikası -----	8
Qrafik 7	Mərkəzi bankların faiz dərəcələri-----	9
Qrafik 8	Qlobal artım-----	10
Qrafik 9	Ticarət balansı-----	11
Qrafik 10	Ticarət dövriyyəsində əsas ölkələr -----	11
Qrafik 11	2017-ci ilin 9 ayında bəzi məhsullar üzrə ixracın dəyişimi -----	12
Qrafik 12	2017-ci ilin 9 ayında bəzi məhsullar üzrə idxalın dəyişimi -----	13
Qrafik 13	Ölkəyə daxil olan pul baratları -----	14
Qrafik 14	Xarici mənbələrdən əsas kapitalla investisiya qoyuluşları -----	14
Qrafik 15	Son istehlak xərcləri -----	15
Qrafik 16	İqtisadi artımın sektorlar üzrə bölgüsü -----	18
Qrafik 17	Qeyri-neft sektorunun artımında sektorların payı-----	18
Qrafik 18	2017-ci ilin 9 ayında sahələr üzrə yaradılan əlavə dəyərin artımı-----	19
Qrafik 19	İqtisadi fəal əhalinin sayı -----	19
Qrafik 20	Orta illik inflyasiya -----	20
Qrafik 21	İnflyasiyanın miqyası-----	21
Qrafik 22	İstehlakçı qiymətləri indeksi -----	21
Qrafik 23	İstehsalçı qiymətləri indeksinin orta illik dəyişimi -----	23
Qrafik 24	Valyuta bazarında dövriyyə-----	24
Qrafik 25	Nağd xarici valyutanın xalis satışı-----	25

Qrafik 26	ARDNF-in valyuta satışları -----	26
Qrafik 27	Bloomberg platformasında banklararası bazarın həcmi -----	26
Qrafik 28	ABŞ dollarının manata qarşı məzənnəsi -----	27
Qrafik 29	REM-in dəyişimi-----	27
Qrafik 30	Faiz dəhlizinin parametrləri -----	28
Qrafik 31	Mərkəzi Bank tərəfindən cəlb edilən depozitlərin həcmi və gəlirliliyi -----	29
Qrafik 32	Mərkəzi Bank tərəfindən yerləşdirilmiş notların həcmi və gəlirliliyi -----	29
Qrafik 33	Pul aqreqatlarının dinamikası -----	33
Qrafik 34	Dollarlaşma -----	33

Cədvəllər

Cədvəl 1	2017-ci ilin 9 ayında ticarət şəbəkələrində xərc istiqamətlərinin payı -----	16
Cədvəl 2	İnvestisiya mənbələri -----	17
Cədvəl 3	Məcburi ehtiyat norması -----	30
Cədvəl 4	Pul aqreqatları -----	32

Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı

Tel.: (+99412) 493 11 22

<http://www.cbar.az>

Ünvan: [AZ1014, Bakı, R.Behbudov küçəsi, 90](#)